

КУЧЛИ ТАЪСИР ҚИЛУВЧИ ЁКИ ЗАҲАРЛИ МОДДАЛАРНИ ҚОНУНГА ХИЛОФ РАВИШДА МУОМАЛАГА КИРИТИШ

*Турсунмуродов Мирзохид Шухрат ўгли
Ўзбекистон Республикаси ИИВ Академияси
3-ўқув курс 320-гуруҳ курсанти*

Кучли таъсир қилувчи ёки заҳарли моддаларни қонунга хилоф равишда тайёрлаш деганда, уларни қонунчиликни бузган ҳолда кимёвий моддалардан, ўсимлик ёки ҳайвонот дунёсидан бир маротаба ёки кўплаб олишга қасддан қаратилган ҳаракатлар тушунилиши лозим.

Кучли таъсир қилувчи ёки заҳарли моддаларни қонунга хилоф равишда қайта ишлаш деганда, таркибида бир ёки бир неча кучли таъсир қилувчи ёки заҳарли моддалар мавжуд қаттиқ ёки суюқ аралашмаларни кўшимча моддалардан тозалаш (рафинация) ёхуд бундай аралашмада кучли таъсир қилувчи ёки заҳарли моддалар нисбатини кўпайтириш, шунингдек, бошқа фармокологик актив моддалар билан аралаштириш орқали уларнинг одам организмига таъсирини кучайтириш тушунилиши лозим.

Кучли таъсир қилувчи ёки заҳарли моддаларни қонунга хилоф равишда олиш деганда, уларни ҳар қандай усулда олиш, шу жумладан, сотиб олиш, ҳада тариқасида ёки бажарилган иш, кўрсатилган хизмат ёки қарзни узишда ўзаро ҳисоб-китоб воситаси сифатида олиш, шунингдек, бошқа товарлар ёки ашёлар билан алмаштириш, топилмани ўзлаштириш тушунилиши лозим.

Кучли таъсир қилувчи ёки заҳарли моддаларни қонунга хилоф равишда сақлаш деганда, шахснинг бундай моддаларга қонунга зид равишда эгалик қилиш билан боғлиқ қасддан содир этилган ҳаракатлари (ёнида, бинода, махфий жой ва бошқа жойларда сақлаши) тушунилиши лозим. Бунда шахс кучли таъсир қилувчи ёки заҳарли моддаларни қанча вақт давомида қонунга хилоф равишда сақлаганлиги аҳамият касб этмайди.

Кучли таъсир қилувчи ёки заҳарли моддаларни қонунга хилоф равишда ташиш деганда, уларни ҳар қандай транспорт туридан ёки ташиш воситаси сифатида қўлланилган қандайдир объектдан фойдаланган ҳолда бир жойдан бошқа жойга, шу жумладан, бир аҳоли пункти доирасида кўчириш, шунингдек, қайд этилган восита ва моддаларни бундай фаолият тури билан шуғулланишга лицензияси бўлган юридик шахснинг масъул шахси томонидан қонунчиликда белгиланган тартибни бузган ҳолда ташиш тушунилиши лозим.

Кучли таъсир қилувчи ёки заҳарли моддаларни қонунга хилоф равишда жўнатиш деганда, шахснинг почта алоқаси, ҳаво ёки бошқа транспорт туридан фойдаланиб, уларни почта жўнатмалари, посылкалар ёки юк (багаж) сифатида,

шунингдек, ўзи бевосита иштирок этмаган ҳолда бошқа шахс орқали қонунчиликда белгиланган тартибни бузган ҳолда кўчиришга қасддан қаратилган ҳаракатлари тушунилиши лозим.

Бунда ушбу қилмишлар учун жиноий жавобгарлик шахсда келгусида мазкур моддаларни қонунга хилоф равишда ўтказиш қасди мавжуд бўлганидагина, вужудга келади.

Кучли таъсир қилувчи ёки заҳарли моддаларни қонунга хилоф равишда ўтказиш деганда, уларни ҳар қандай усулда ҳақ эвазига ёки текинга (сотиш, ҳада этиш, алмаштириш, қарзи эвазига бериш ёки қарз сифатида бериш ва ҳ.к.) бошқа шахсга бериш тушунилиши лозим. Бунда моддалар шахс томонидан бевосита ёки бошқа усулда (масалан, улар сақланадиган жой ҳақида хабар бериш, шартлашилган жойга қўйиб кетиш) амалга оширилиши мумкин.

Айбдор томонидан кучли таъсир қилувчи ёки заҳарли моддаларнинг фақат бир қисми қонунга хилоф равишда ўтказилиб, қолган қисми кейинчалик суриштирув ёки дастлабки тергов давомида аниқланган ҳолларда, айбдорнинг ҳаракатлари кучли таъсир қилувчи ёки заҳарли моддаларнинг умумий миқдоридан келиб чиқиб, қонунга хилоф равишда ўтказиш сифатида квалификация қилиниши лозим.

Кучли таъсир қилувчи ва заҳарли моддалар миқдорлари, шунингдек, уларни тайёрлаш ёки қайта ишлаш учун мўлжалланган асбоб-ускуналарга (приборлар, аппаратлар, асбоблар, иншоотлар, технологик комплекслар ва ҳ.к.) оид масалаларни ҳал қилишда судлар тегишли давлат органининг Кучли таъсир қилувчи моддалар рўйхатига (Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 2019 йил 27 сентябрдаги 818-сонли қарорига [1-илова](#)) асосланиб берилган ҳулосасига амал қилишлари лозим.

Агар шахс томонидан кучли таъсир қилувчи ёки заҳарли моддалар ниқоби остида қандайдир бошқа моддалар ўтказилган бўлса, унинг қилмиши фирибгарлик сифатида квалификация қилиниши лозим. Бунда олувчининг ҳаракатлари, қонунда назарда тутилган асослар мавжуд бўлса, кучли таъсир қилувчи ёки заҳарли моддаларни қонунга хилоф равишда ўтказишга суиқасд сифатида квалификация қилинади.

Кучли таъсир қилувчи ёки заҳарли моддаларни ёки уларни ишлаб чиқариш ёки қайта ишлаш учун асбоб-ускуналарни қонунга хилоф равишда ўтказиш ёки олишда воситачининг ҳаракатлари, мазкур моддаларни ёки асбоб-ускуналарни қонунга хилоф равишда ўтказишда иштирокчилик сифатида квалификация қилиниши лозим.

Айбдорда кучли таъсир қилувчи ёки заҳарли моддаларни қонунга хилоф равишда ўтказишга қасд мавжудлиги тўғрисидаги масалани ҳал этишда, судлар бундай восита ёки моддалар ҳақиқатдан ўтказиш мақсадида тайёрлаб

қўйилганлигига оид далиллар мажмуидан келиб чиқишлари лозим. Бундай далилларга, масалан, кучли таъсир қилувчи ёки захарли моддалар фақат истеъмол қилинишини истисно этадиган миқдорда топилганлиги, бундай моддалар муайян дозада қадоқланганлиги, улар ташиш ёки жўнатишда махсус махфий жойга яширилганлиги, уларни тайёрлаш учун асбоб-ускуналар мавжудлиги ва ҳ.к. киради.

Судларнинг эътибори шунга қаратилсинки, кучли таъсир қилувчи ёхуд захарли моддаларни кўп миқдорни ташкил қилмайдиган миқдорда ўтказиш мақсадида қонунга хилоф равишда тайёрлаш, қайта ишлаш, олиш, сақлаш, ташиш ёки жўнатиш, худди шунингдек, уларни қонунга хилоф равишда ўтказиш учун айбдорлар ҳар қандай ҳолларда ЖК 251¹-моддасининг биринчи қисми билан жиноий жавобгарликка тортилади.

Агар мазкур ҳаракатлар айбни оғирлаштирувчи ҳолатларда — такроран, бир гуруҳ шахслар томонидан олдиндан тил бириктириб, уюшган гуруҳ томонидан ёхуд кўп миқдорда содир этилган бўлса, қилмиш тегишли равишда ЖК 251¹-моддасининг иккинчи ёки учинчи қисми бўйича квалификация қилиниши лозим.

Кучли таъсир қилувчи ёхуд захарли моддаларни қонунга хилоф равишда муомалага киритиш билан боғлиқ жиноят таркиби формал бўлганлиги сабабли, мазкур жиноят қонунида кўрсатилган ҳаракатлардан бири содир этилган вақтдан бошлаб тамомланган деб ҳисобланади.

Судларга тушунтирилсинки, кучли таъсир қилувчи ёки захарли моддаларни Ўзбекистон Республикаси божхона чегарасидан қонунга хилоф равишда ўтказиш йўли билан ташиш ёки жўнатиш ЖК 246 ва 251¹-моддалари мажмуи билан квалификация қилиниши лозим.

Таркибида кучли таъсир қилувчи моддалар мавжуд бўлган дори воситаларини рецепт бўйича чакана реализация қилиш тартибини бузиш Ўзбекистон Республикаси Маъмурий жавобгарлик тўғрисидаги кодекси 165¹-моддасининг учинчи қисми билан жавобгарликка сабаб бўлади. Агар бундай ҳаракатлар маъмурий жазо чоралари қўлланилгандан сўнг ёки кўп миқдорда содир этилган бўлса, айбдорнинг ҳаракатлари ЖК 186³-моддасининг бешинчи қисми билан квалификация қилинади.

Таркибида кучли таъсир қилувчи моддалар мавжуд бўлган дори воситаларини бунга рухсатномаси (лицензияси) бўлмаган дорихоналарда реализация қилиш кучли таъсир қилувчи моддаларни қонунга хилоф равишда ўтказиш сифатида баҳоланиши ва ЖК 251¹-моддасининг тегишли қисми билан квалификация қилиниши лозим.

Таркибида кучли таъсир қилувчи моддалар мавжуд бўлган дори воситаларини бериш учун мўлжалланган рецептни уларни шахсан истеъмол

қилиш мақсадида қалбакилаштириш ЖК [228-моддаси](#) билан, рецепт бундай воситаларни ўтказиш мақсадида қалбакилаштирилганда эса, ЖК [228](#) ва [251¹-моддалари](#) мажмуи билан квалификация қилиниши лозим.

Кучли таъсир қилувчи ёки заҳарли моддаларни ишлаб чиқариш, олиш, сақлаш, ҳисобга олиш, бериш, ташиш ёхуд жўнатиш қодаларини бузиш (ЖК [251¹-моддасининг тўртинчи қисми](#)) одамнинг узок муддат давомида касалланиши, атроф-муҳитнинг заҳарли моддалар билан ифлосланиши ва ҳк.ларда ифодаланиши мумкин. Эҳтиётсизлик орқасида баданга шикаст етказилиши ёхуд одам ўлиши ЖК [251¹-моддасининг тўртинчи қисми](#) билан қамраб олинади ва ЖК Махсус қисмининг инсон ҳаёти ва соғлиғига қарши жиноятлар учун жавобгарликни назарда тутувчи тегишли моддалари билан квалификация қилишни талаб этмайди.

Судлар мазкур тоифадаги ишлар бўйича жазо тайинлашда Ўзбекистон Республикаси Олий суди Пленумининг 2006 йил 3 февралдаги «Судлар томонидан жиноят учун жазо тайинлаш амалиёти тўғрисида»ги [қарорида](#) берилган тушунтиришларга амал қилишлари лозим.

Кучли таъсир қилувчи ёки заҳарли моддаларни қонунга ҳилоф равишда муомалага киритиш билан боғлиқ жиноятларга оид ишлар бўйича ашёвий далиллар тўғрисидаги масалани судлар уларни сақлаш, давлатга топшириш ва йўқ қилишнинг ўрнатилган тартибига қатъий амал қилган ҳолда ҳукмда ҳал этишлари лозим.¹

Халқаро ташкилотлар томонидан гиёҳвандлик воситалари, уларнинг аналоглари ва психотроп моддалар билан боғлиқ жиноятга қарши курашиш қатор ҳужжатлар қабул қилинган. Хусусан, Психотроп моддалар тўғрисидаги Конвенция (1971 йил 21 февраль, Вена), Гиёҳвандлик воситалари тўғрисидаги Ягона конвенция (1961 йил, Вена), Бирлашган Миллатлар Ташкилотининг наркотик воситалар ва психотроп моддалар билан қонунга ҳилоф равишда муомала қилишга қарши курашиш тўғрисидаги Конвенцияси (1988 йил 20 декабрь, Вена) шулар жумласидандир. Ўзбекистон ҳам гиёҳвандлик воситалари, уларнинг аналоглари ва психотроп моддалар билан боғлиқ жиноятга қарши курашиш қатор қонун ҳужжатлари қабул қилинган. Хусусан, Ўзбекистон Республикаси Жиноят кодексининг 270 - 276- моддалари, Ўзбекистон Республикасининг «Гиёҳвандлик воситалари ва психотроп моддалар тўғрисида»ги 1999 йил 19 августдаги Қонуни, Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг «Гиёҳвандлик воситалари, психотроп моддалар ва прекурсорларни Ўзбекистон Республикаси ҳудудига олиб кириш, ундан олиб

¹ Кучли таъсир қилувчи ёки заҳарли моддаларни қонунга ҳилоф равишда муомалага киритиш билан боғлиқ жиноят ишлари бўйича суд амалиёти тўғрисида 2021 йил 27 ноябрь, 33-сонли Олий суд пленумининг қарори

чиқиш ва транзит тарзда ўтказиш тартибини, шунингдек уларнинг муомалада бўлиши юзасидан назоратни такомиллаштириш тўғрисида»ги 2015 йил 12 ноябрдаги 330-сонли Қарори ва бошқа ҳужжатлар қабул қилинган. Гиёҳвандлик воситалари, уларнинг аналоглари ва психотроп моддалар билан қонунга хилоф равишда муомала қилиш деганда, уларни Ўзбекистон Республикаси қонунларида белгиланган шарт ва тартибни бузган ҳолда Ўзбекистон Республикасига олиб кириш (олиб чиқиш), транзит тарзида ўтказиш, сақлаш, бериш, реализация қилиш, тақсимлаш, олиш, ташиш, жўнатиш, ишлаб чиқиш, ишлаб чиқариш, тайёрлаш, улардан фойдаланиш ва уларни йўқ қилиш, шунингдек таркибида гиёҳвандлик моддаси бўлган ўсимликларни етиштириш тушунилади. Қонунга хилоф равишда ишлаб чиқиш деганда, янги гиёҳвандлик воситалари, уларнинг аналоглари, психотроп моддаларни қонунчиликда белгиланган тартибни бузган, яъни бунга давлат буюртмаси ва мазкур фаолият тури учун лицензияси бўлмаган ҳолда ишлаб чиқишга қасдан қаратилган ҳаракатлар тушунилиши лозим.³ Бундан ташқари, ҳозирги кунда гиёҳвандлик воситалари, уларнинг аналоглари ёки психотроп моддаларга қарши курашиш натижасида, бошқа моддалар, яъни таркибида кучли таъсир қилувчи ёхуд заҳарли моддалар ҳам кўпайиб кетаётганлиги аянчли ҳолатдир. Сабаби, ҳозирда махсус рухсатномаси (лицензияси) бўлмасдан айрим дорихоналарда таркибида кучли таъсир қилувчи моддалар мавжуд бўлган дори воситаларини сотиш ҳолатлари учрамоқда. Бундан ташқари, айрим дорихоналар таркибида кучли таъсир қилувчи моддалар мавжуд бўлган дори воситаларини рецептсиз шахсларга сотиш ҳолатлари ҳам учраб турибди. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2019 йил 6 сентябрдаги “Дори воситалари ноқонуний айланишининг олдини олиш чораларини кучайтириш тўғрисида”ги ПҚ-4438 Қарори қабул қилинди. Ушбу қарорга мувофиқ, 2019 йил 1 декабрдан бошлаб Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамаси томонидан белгиланадиган кучли таъсир қилувчи моддалар рўйхатига киритилган алоҳида дори воситалари буюм-миқдор жиҳатдан ҳисобга олиниши лозим ва уларнинг чакана реализацияси (берилиши) фақат ижтимоий дорихоналар, шунингдек, гиёҳвандлик воситалари ва психотроп моддаларни сақлаш ва реализация қилиш (бериш) фаолиятига лицензияси мавжуд бўлган дорихоналар томонидан амалга оширилиши, шифокор рецепти бўйича бериладиган дори воситалари ва тиббий буюмлар, шу жумладан кучли таъсир қилувчи моддалар рўйхатига киритилган дори воситаларининг ноқонуний чакана савдоси ҳолатларига барҳам бериш бўйича текширишлар Ўзбекистон Республикаси Ички ишлар вазирлиги ҳамда Қорақалпоғистон Республикаси Соғлиқни сақлаш вазирлиги, вилоятлар Соғлиқни сақлаш бошқармалари ва Тошкент шаҳар Соғлиқни сақлаш бошқармаси томонидан Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги

Тадбиркорлик субъектларининг ҳуқуқлари ва қонуний манфаатларини ҳимоя қилиш бўйича вакилга хабар бериш тартибида, Текширувларни электрон рўйхатга олиш ягона тизимида рўйхатдан ўтказиш орқали амалга оширилиши тартиби жорий қилинди. Шунингдек, қарорнинг 3-бандига мувофиқ, 2020 йил 1 январдан бошлаб дори воситалари ва тиббий буюмларнинг реализация (бериш) жараёнини узлуксиз равишда видеога ёзиб олиш ва бир ой давомида видео-ёзувларни сақлаш дори воситалари ва тиббий буюмларни чакана реализация қилишдаги лицензия талаби ҳисобланади (қишлоқ оилавий поликлиникалари ва қишлоқ врачлик пунктлари ҳудудида жойлашган дорихоналар ва уларнинг филиаллари бундан мустасно), мазкур талабнинг мунтазам равишда (бир йил давомида икки ва ундан ортиқ марта) бузилиши лицензиянинг амал қилишини ўрнатилган тартибда тугатиш учун асос бўлади.

Фойдаланилган адабиётлар

1. М.Х.Рустамбаев. Ўзбекистон Республикасининг Жиноят кодексига шарҳлар. Махсус қисм. – Тошкент: “Yuridik adabiyotlar publish”, 2021. –Б.527.
2. Коробоева А.И. и Чучаева А.И., пер. С китайского проф. Хуан Даосю. Уголовный кодекс Китая. – М.: ООО «Юридическая фирма контракт», 2017. – 98-102 б.
3. www.legislationline.org/documents/section/criminalcodes/usa_criminal_code.pdf
4. [www.legislationline.org/documents/section/criminal-codes/Swiss Criminal Code of 21 December 1937 \(Status as of 1 January 2014\) The Federal Assembly the Swiss Confederation, based on Article 123 paragraphs 1 and 3 of the Federal Constitution, and having considered a Federal Council Dispatch dated 23 July 1918.](http://www.legislationline.org/documents/section/criminal-codes/Swiss_Criminal_Code_of_21_December_1937_(Status_as_of_1_January_2014)_The_Federal_Assembly_the_Swiss_Confederation,_based_on_Article_123_paragraphs_1_and_3_of_the_Federal_Constitution,_and_having_considered_a_Federal_Council_Dispatch_dated_23_July_1918.)
5. <https://constitutions.ru/?p=5854>
6. <https://xs.uz/uzkr/post/> "Science and Education" Scientific Journal / ISSN 2181-0842 March 2022 / Volume 3 Issue 3 www.openscience.uz 1223
7. Ўзбекистон Республикаси Олий судининг 2017 йил 28 апрелдаги “Гиёҳвандлик воситалари, уларнинг аналоглари ва психотроп моддалар билан қонунга хилоф равишда муомала қилишга оид жиноят ишлари бўйича суд амалиёти тўғрисида”ги 12-сон.